

Anjiyografi Yapılan Koroner Arter Hastalarında Geleneksel Besin Öğelerinin Kullanımı

The Use of Traditional Plant-Based in Coronary Artery Patients Who Have Undergone Angiography

Serdar Zengin¹, Selma Kahraman²

¹ Sağlık Üniversitesi Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi Koroner Anjiyo Ve Hemodinami Laboratuvarı

² Harran Üniversitesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı

Yazışma Adresi / Correspondence:

Selma Kahraman

Harran Üniversitesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı

T: +90 544 771 32 57 E-mail: Skahraman1308@gmail.com

Geliş Tarihi / Received : 16.05.2019 Kabul Tarihi / Accepted : 16.05.2019

Bu Makale Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında Yüksek Lisans Tezidir.
Makale İçin Herhangi Bir Çıkar Çatışması Yoktur.

Abstract

Amaç: Bu araştırma; anjiyografi yapılan koroner arter hastalarında geleneksel besin öğelerinin kullanımı belirlemek amacıyla yapılmıştır. (*Geleneksel ve Tamamlayıcı Anadolu Tıbbi Dergisi 2019, 1(3):9-15*)

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı tipte yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 399 Koroner arter hastası oluşturmuştur. Veriler hastaların sosyo-demografik özelliklerini ve kullanılan geleneksel besin öğelerini sorgulayan anket ile toplanmıştır. Veriler İstatistiksel programda tanımlayıcı istatistik ve ki-kare testi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Hastaların geleneksel besin öğelerinin kullanma oranı % 29,3 olarak belirlendi. Geleneksel besin öğelerinde en çok kullanılan bitkinin sırasıyla; meyan kökü (% 18,8), ginseng ve sarımsak (% 3,5) ile zencefil (% 3,3) olduğu saptandı. Geleneksel besin öğelerini kullanma oranının okuryazar olmayanlarda ($p>0,05$), 65 yaşından küçük ($p>0,05$) ve erkek olan hastalarda, ($p>0,05$), sigara ($p>0,05$) ve alkol kullanmayanlarda ($p>0,05$) beden kitle indeksi normal olanlarda ($p>0,05$) daha fazla olduğu tespit edildi. Hastaların geleneksel besin öğelerinin kullanılması yönünde ki etkenler sorgulandığında hastaların % 14,8 i bir aktar/ lokman hekim tavsiyesi ile kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Eczacıların tavsiyesi ile başlayanlar %3 iken; hemşirelerden gelen tavsiye oranı % 0,5 olarak saptanmıştır.

Sonuç: Koroner arter hastalarda geleneksel besin öğelerinin kullanma oranı yüksek olduğu ve hastaların bu konuda bilgi sahibi olmadıkları bulunmuştur. Geleneksel besin kullanma durumu, kişilerin sosyo-demografik özelliklerine göre değişiklik göstermemektedir.

Anahtar Kelime: Hemşirelik, Geleneksel Besin Öğeleri, Koroner Arter Hastalığı, Koroner Anjiyografi

Öz

Objective: This research was conducted with the purpose of identifying the use of traditional plant-based in coronary artery patients who have undergone angiography. (*Journal of Traditional and Complementary Anatolian Medicine 2019, 1(3):9-15*)

Method: The sample of this descriptive study consisted of 399 people diagnosed with coronary artery patients. The data were collected using a questionnaire about the patients' socio-demographic characteristics and the plant-based supplementary nutrients method used. The data were evaluated with descriptive statistics and the chi-square test using the SPSS 20.0 software package.

Findings: The rate of plant-based supplementary nutrients use of the patients was found to be 29.3%. The plants most commonly used for plant-based supplementary nutrients were determined as being licorice root (5.5%), ginseng and garlic (3.5%) and ginger (3.3%). The rate of SST use was found to be higher among those who were illiterate ($p>0.05$), those who were below 65 years of age ($p>0.05$), those who were male ($p>0.05$), those who did not smoke ($p>0.05$) or consume alcohol ($p<0.05$) and those who had a normal BMI ($p>0.05$). When the factors affecting the use of traditional nutritional elements of the patients were questioned, 14.8% of the patients stated that they started to use it with the advice of a transfer/local physician. While 3% of those who start with the advice of pharmacists; The recommendation rate from nurses was 0.5%.

Conclusions: The rate of plant-based supplementary nutrients use was found to be high among and no information this topic. The rate of plant-based supplementary use varies according to patients' socio-demographic features.

Anahtar Kelimeler: Nursing, Plant-Based Supplementary Nutrients, Coronary Artery Disease, Coronary Angiography

GİRİŞ

Son yüzyılda insanlardaki yaşam süresinin uzaması ile birlikte; dünya nüfusu hızla yaşlanmakta ve bunun paralelinde kronik hastalıklarda bir artış olmaktadır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda kronik hastalıkların giderek arttığı belirlenmiştir^{1,2}. “Türkiye’de ölüm ve koroner hastalık insidansının bölgesel dağılımları: TEKHARF 2010 sonuçları son 12 yılda ülkemizin 37 yaş ve üzerindeki nüfusun 26 milyon olması varsayımıyla, yılda 410 bin erişkinin Koroner arter hastalığı (KAH) nedeniyle hayatını kaybettiği ve 480 bin yeni KAH tanısı konulduğu bildirilmiştir¹. Koroner kalp hastalıklarının bakımının zor olması, tedavisinin uzun sürmesi, maliyetinin yüksek olması ve takip gerektirmesi, modern tedavi yöntemlerine olan güvensizlik gibi birçok nedenle insanların geleneksel besin öğelerine olan ilgisini artırmaktadır. Ulusal sağlık enstitüsüne bağlı Ulusal tamamlayıcı ve alternatif tedavi merkezi (National Center for Complementary and Alternative Medicine) beş sınıfta topladığı 200 den fazla tamamlayıcı tedavi tanımlanmıştır²⁻⁴.

Destekleyici ve tamamlayıcı tedaviler geleneksel tıbbi tedavinin parçası olarak kabul edilmeyen yöntemlerdir. Amerika Birleşik Devletlerin de 2013 verilerine göre bu yöntemlerin kullanım oranı %38 gibi yüksek bir orandır. Amerika’da reçeteli ilaç kullanan her beş yetişkinden birinin bitkisel ilaç, multivitamin veya her ikisini de kullandığı saptanmıştır². Dünya Sağlık Örgütü’nün araştırma sonuçlarına göre; dünyada bitkisel ilaçların sayısı 2.000 civarında iken tedavi amacıyla kullanılan bitkilerin sayısı 20.000’i bulmaktadır. Türkiye de yetişmekte olan 9.000 tür bitkiden sadece 500 kadarı tedavide kullanılmaktadır³⁻⁵. Ülkemiz de yapılan bir çalışmada, cerrahi girişim planlanan olgularda, bitkisel ilaç kullanım oranını %10-22 olarak saptanmıştır².

Bitkisel ilaca yönelme nedeni multifaktöryeldir. Bu faktörlerin en önemlileri; tıbbi tedavide hayal kırıklığı, doktor hasta ilişkisinde güvensizlik, tıbbi tedavi ücretlerinin yüksek oluşu ve yan etkisiz doğal ürünler adı altında kam-

panyalar yapan pazarlamacıların etkisinde kalmak sayılabilir². Ayrıca çalışmalarda kullanıcıların bu ürünlerin yan etkilerinden habersiz olduğu, kullanılan bitkisel ilaçları cerrahi ekibe bildirmedeği saptanmış ve birçok hasta da kendilerine bu ilaçları alıp almadıklarının sorulmadığını ifade etmiştir⁵. Bitkisel tedavilerin özellikle cerrahi işlem uygulanacak hastalarda daha tehlikeli boyutlarda olacağı; ilaç etkileşimleri nedeniyle birçok komplikasyon gelişebileceği düşünülmektedir⁶⁻⁸. Stent trombozu gelişen vakalarda yapılan araştırmalarda hastaların bitkisel karışımlar kullandıkları ve trombozun nedeninin bitkisel karışımlar olabileceği sonucuna varılmıştır⁶.

Koroner arter hastalarının en çok karşılaştığı cerrahi operasyon anjiyografidir. Anjiyografi sonrası hastada yaşanacak komplikasyonların önüne geçilmesinde, yanlış uygulamaları hakkında hastanın bilgilendirilmesinde hemşirelere önemli görevler düşmektedir. Hemşireler, koroner anjiyografi işlemi öncesi hastadan alacağı bilgiler arasında geleneksel yöntemler kullanımını da eklemelidir. Geleneksel yöntemlerin toplumda yaygın biçimde kabul edilmesi, tıp eğitim programlarına alınması ve devletin resmi makamlarında geçerlilik kazanması karşısında, hemşirelik eğitimi de geleneksel yöntemleri ve giderek artan yaygınlığıyla ilgili olan sorun ve eğilimleri destekleyen unsurları içermelidir⁹.

KAH tanısıyla koroner anjiyografi (KAG) işlemi öncesinde ve sonrasında detaylı sorgulamalar yapılmasına rağmen, hastaların geleneksel tedavi yöntemlerini kullanıp kullanmadıkları sorgulanmamaktadır. Bu çalışmada KAH tanısıyla KAG işlemi yapılan hastaların geleneksel besin öğelerini kullanma sıklığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Diyarbakır il merkezinde bulunan

Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi Koroner Anjiyo ve Hemodinami laboratuvarına başvuran tüm hastalardır. Bu hastane araştırmanın planlandığı 2015 yılında Diyarbakır ilinde 7/24 koroner anjiyo hizmeti veren tek hastaneydi. Araştırmanın örnekleme ise, herhangi bir örneklem belirleme tekniği kullanılmadan, Diyarbakır Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi Koroner Anjiyo ve Hemodinami Laboratuvarında hasta yoğunluğunun en fazla olduğu 2015 yılı 15 Şubat - 15 Mayıs ayların da girişim kararı alınan 17 yaş üstü KAH tanısı alan 399 hasta oluşturmuştur.

Bu sayı bir yıl önceki verilerin (3250) %12 sini oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme $\alpha = 0,05$ anlamlılık düzeyde ve $d=0,05$ örnekleme hatası ile $p=0,5$, $q=0,5$ sütununda minimum örneklem büyüklüğü 333 kişi hesaplanmıştır (10). Araştırmaya katılım oranı %100'dür.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından 3 uzman görüşü alınarak oluşturulan bir anketle toplanmıştır. Ankette toplam 14 kapalı uçlu soru bulunmaktadır. Anket soruları sosyo-demografik özelliklerin yanında kullanılan bitkisel tedavi çeşidi ile neden kullanıldığını, kimin tavsiyesi ile başladığı gibi bilgileri de kapsamaktadır. Araştırmanın etik kurallar uygunluğu açısından hastane idaresinden ve Dicle üniversitesi girişimsel olmayan Etik Kurul komisyonundan onam alınmıştır.(25.03.2016,201 nolu Etik Kurul Onayı)

Verilerin Değerlendirmesi

Çalışma verilerini değerlendirmek için tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde), iki değişken arasında fark analizi olarak Ki-Kare testi kullanılmıştır. Sonuçlar %90 ve %99 güven aralığında, p ise 0.05 ve 0.01 düzeyinde değerlendirmeye alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya 399 hasta dahil edilmiştir. Hastaların yaş ortalaması $59.85 \pm 4,5$ olarak hesaplanmıştır. Hastaların 193

(%84,4)'ü kadın, 241 (%60,4)'ü 65 yaş altıdır. Araştırmaya katılan kadın hastaların 165 (%85,5)'inin ve erkek hastaların 70 (%34)'ünün okuryazar olmadığı saptanmıştır. Normal kiloda olan hastaların 66 (%34,2)'si kadın, 79 (%38,1)'i erkektir. Bir fiziksel aktivite yaptığı ifade eden hastaların %15,5'inin kadın, %31,5'inin erkek olduğu saptanmıştır. Hastaların bazı alışkanlıkları incelendiğinde; kadınların %14,0'ı, erkeklerin %46,6'sının sigara kullandığı, alkol kullanım oranının da kadınlarda %4,1, erkeklerde %6,8 olduğu görülmektedir (Tablo 1). Hastaların, 171 (%42,9)'unda hipertansiyon, 291 (%72,9)'unda KAH ile beraber ikiden fazla kronik hastalığı olduğu saptanmıştır. Hastaların ilaç kullanım durumu incelendiğinde en yüksek oran % 63,4 ile oral antikağulan olduğu belirtilmiştir.

Tablo 1. Hastaların Cinsiyetine Göre Sosyo-Demografik Özellikleri

	n	%		
Yaş				
	< 65 yaş	241	60,4	
	≥ 65 yaş	158	39,6	
Cinsiyet	Kadın	193 (48,4)	Erkek	206 (51,6)
	n	%	n	%
Beden kitle indeksi	Normal (0-24,99)	66 (34,2)	79 (38,1)	
	Şişman (25-29,99)	65 (33,7)	85 (41,3)	
	Obez (≥30)	62 (32,1)	42 (20,4)	
Eğitim durumu	Okur yazar değil	165 (85,5)	70 (34)	
	İlkokul ve üstü	28 (14,5)	136 (66)	
Fiziksel aktivite durumu	Var	30 (15,5)	64 (31,5)	
	Yok	163 (84,5)	142 (68,5)	
Sigara kullanma durumu	Kullanıyor	27 (14)	96 (46,6)	
	Kullanmıyor	166 (86)	110 (53,4)	
Alkol Kullanma durumu	Kullanıyor	8 (4,1)	14 (6,8)	
	Kullanmıyor	185 (95,9)	192 (93,2)	

Hastaların 117 (%29,3)'ünün en az bir tane geleneksel besin ögesi kullandığı saptandı. Kullanım oranlarına bakıldığında; meyan kökü kullanımı 22 (% 5,5) (16'sı erkek) hasta ile en yüksek orana sahipken, 14 (%3,5) hasta sarımsak (8'i kadın) ve 14 (% 3,5) hasta ginseng(10'u erkek) kullanıyor-

du. Tüm hastaların 103 (% 25.8)'inin (52'si erkek) ise kategorize edilen bitkiler dışında bir bitki ya da bilmedikleri bir karışım kullandıkları saptandı (Tablo 2).

Kullanılan ürün n=117	n (%)	(Erkek/Kadın)
Vitamin (B-D grubu)	12 (3,0)	(6/6)
Kalsiyum/Diğer Mineraller	11 (2,8)	(6/5)
Balık yağı/omega 3	7 (1,8)	(4/3)
Zencefil	13 (3,3)	(5/8)
Sarımsak	14 (3,5)	(6/8)
Ekinezya	4 (1,0)	(1/3)
Koenzim Q	1 (0,3)	(1/0)
Gingkobloba	7 (1,8)	(4/3)
Ginseng	14 (3,5)	(10/4)
Valferin	5 (1,3)	(2/3)
Çuha çiçeği	6 (1,5)	(4/2)
İmunoglukagon	3 (0,8)	(2/1)
Karnitin	3 (0,8)	(1/2)
Glukozamin / Kondroitin	1 (0,3)	(0/1)
Isırgan otu	9 (2,3)	(5/4)
Keten tohumu	6 (1,5)	(3/3)
Zerdeçal	4 (1)	(3/1)
Konala yağı	4 (1)	(3/1)
Meyan kökü	22 (5,5)	(16/6)
Diğer bitkiler ve karışımlar	103 (25,8)	(52/51)

Geleneksel besin öğelerini kullanan 117 kişinin kullanım amacı sorgulandığında; hastaların 40 (% 34,2)'sinin tansiyon düşürmek amaçlı, 22 (%18,8)'inin şeker hastalığının tedavisi için ve 74 (%63,2)'sinin hem tansiyon hem de şeker düşürmek, kendini iyi hissetmek ..vb diğer (başka) amaçlarla geleneksel besin öğelerini kullandıkları belirlendi.

Geleneksel besin öğelerini kullanım yöneliminde ki etkiler sorgulandığında hastaların % 14.8 i bir aktar/ lokman hekim tavsiyesi ile kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Eczacıların tavsiyesi ile başlayanlar %3 iken; hemşirelerden gelen tavsiye oranı % 0.5 olarak saptanmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde; 65 yaş altı hastaların % 62.4'ü geleneksel besin öğelerini kullanırken bu oran 65 yaş üstü hastalarda % 37.6'dır. Yaş ile geleneksel besin öğelerini kullanma oranı arasında istatistiksel farka bakıldığında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Değişkenler	Geleneksel Besin Öğeleri Kullanım durumun (%)		
	Kullanıyor n:117	Kullanmıyor n:282	P değeri
Yaş 65 yaş altı /65 yaş üstü	73 (62,4) / 44 (37,6)	168 (59,6) / 114 (40,4)	0.76
Cinsiyet Kadın / Erkek	56 (47,9) / 61 (52,1)	137 (48,6) / 145 (51,4)	0.312
Eğitim durumu Okuryazar değil/ İlkokul ve üzeri	63 (53,8) / 54 (46,2)	172 (61) / 110 (39)	0.187
Sigara İçiyor /içmiyor	39 (33,3) / 78 (66,7)	84 (29,8) / 198 (70,2)	0.485
Alkol kullanımı var/yok	11 (9,4) / 106 (90,6)	11 (3,9) / 271 (96,1)	0.028
Beden kitle indeksi Normal / Toplu / Obez	47 (40,2) / 45 (38,5) / 25 (21,4)	97 (34,4) / 107 (37,9) / 78 (27,7)	0.420

Hastaların cinsiyetlerine göre geleneksel besin öğelerini kullanım oranlarına bakıldığında; erkek hastaların geleneksel besin öğelerini kullanma oranı (% 52.1) kadın hastalardan daha fazladır (%47.9). Bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Okuryazar olmayan hastaların %53,8'i, ilk-ortalise mezunlarının ise %46,2'u geleneksel besin öğelerini kullanmıştır ($p>0.05$). Alkol kullanmayan hastaların geleneksel besin öğelerini kullanma oranları, kullanan hastalara göre daha fazladır. Bu iki değişken arasındaki istatistiksel fark anlamlı çıkmıştır ($p<0.05$).

Hastaların beden kitle indeksine göre geleneksel besin öğelerini kullanma durumu incelendiğinde; obez hastaların geleneksel besin öğelerini kullanma oranı % 21.4,

şişman hastaların % 38.5 normal olan hastaların %40,2'dir. Bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

TARTIŞMA

Bu çalışma da geleneksel besin ögelerini kullanım oranı % 29,3 olarak belirlendi. Kardiyoloji hastalarının bitkisel ilaç kullanımını değerlendiren 2013 yılında yapılan bir çalışmada geleneksel besin ögelerini kullanım oranı %16 çıkmıştır¹¹. Bu çalışmanın sonucu ile kıyaslandığında geleneksel besin ögeleri kullanım oranı hastalar arasında giderek yaygınlaşmaktadır. Bu sonuç koroner arter hastalarının bakımının zor olması, tedavisinin uzun sürmesi, maliyetinin yüksek olması, izlem gerektirmesi, modern tedavi yöntemlerine olan güvensizlik gibi birçok nedenle insanların geleneksel besin ögelerine olan ilgisi arttırıldığı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalarda 40-60 yaş arası kadınların daha fazla bitkisel ilaç kullandıkları saptanmıştır¹¹⁻¹³. Graeur ve ark. yaptıkları çalışmada bitkisel ilaç kullanımının % 61.4 ile kadınlarda yaygın olduğu belirtilmiştir⁵. Yapılan başka bir çalışmada kadınlarda bu oran % 52,46 olarak bulunmuştur ($p>0.05$)¹³. Bu çalışma da ise her iki cinsiyette geleneksel besin ögesi kullanımı arasında fark saptanmamıştır. Bu sonuç cinsiyet faktörünün giderek azaldığını düşündürülebilir.

Geleneksel besin ögelerini kullanımını etkileyen bir başka değişken ise yaştır. Yapılan birçok çalışmada yaşın yükselmesi ile geleneksel besin ögesi kullanımının da arttığı belirtilse de; aksi yönde bulunan bilimsel çalışmalar da mevcuttur. "Türkiye de bitkisel ilaçlara bakış adlı çalışmada 1-20 yaş gurubunda kullanım oranı % 14,81 iken; 61-70 yaş gurubunda bu oran % 4,1 olarak belirtilmiştir¹⁴. Bu çalışmada ise yaş ile geleneksel besin ögesi kullanımı arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmasa da 65 yaş altı hastaların daha fazla bitkisel ürün kullandığı saptanmıştır. Bunun nedeni olarak yaş arttıkça insanların hastalıkları önleme ya da tedavi için farklı arayış içine girmedikleri,

modern tedavilere olan ilgilerinin daha çok olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada alkol kullanım oranı ile geleneksel besin ögesi kullanım arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Alkol ve sigara kullanımı negatif sağlık davranışı olarak nitelendirilmektedir. Bu ürünler bağımlılık özelliği olan vücuda zarar veren ve birçok kronik hastalığın primer sebebidir. Bu zararlı ürünleri kullanan bir insanın mevcut sağlığını korumak ve hastalıklarla mücadele etmek için farklı tekniklere ve arayışlara başvurmak konusunda, daha fazla dikkat gösterecekleri yadsınamaz bir gerçektir. Negatif sağlık davranışı gösteren bu insanların bu nedenden ötürü geleneksel besin ögeleri kullanımına başvurdukları söylenebilir.

Türkiye'nin coğrafik yapısı çok sayıda tıbbi ve aromatik bitkinin üretilmesine uygundur. Yapılan bir araştırmada Türkiye'de 8000- 9000 arasında Tıbbi ve Aromatik bitki türünün olduğu bildirilmiştir^{14,15}. Kanada da yapılan bir çalışmada en fazla tüketilen bitkisel ürünün sarımsak olduğu saptanmıştır³. Çalışmamızda en fazla tercih edilen ürün (n:22) meyan kökü olmuştur. Meyan kökü; Diyarbakır ve çevre illerde yazın kökleri ezilerek içeceği yapılan bir bitki türüdür. Ulaşılması kolay ve ucuzdur. Bu yönüyle çok fazla tercih edildiği söylenebilir. Diğer en fazla kullanılan ürünler sarımsak ve ginseng (panax) olmuştur. Sarımsağın tercih sebebi Antihipertansif ve Antiagregan özelliklerinin olması, bu özelliklerinin uzun süredir bilinmesi ve toplumun beslenme alışkanlığına uygun olması olabilir. Araştırmamızda; Türkiye botanik florasına ait olmayan ginseng gibi uzak doğu florasına ait bitkilerin de insanlar tarafından en az yerel bitkiler kadar kullanıldığı saptanmıştır. Bu noktada aklımıza gelen ilk şeyin sosyal medya ve reklamların bitkisel ürünlerin tüketiminde ciddi bir etkisinin olduğudur.

İpek ve arkadaşlarının Ankara ilindeki 3 farklı hastaneye başvuran kardiyoloji hastaları üzerinde yaptıkları araştırmada geleneksel besin ögelerine yönelme nedeni olarak

televizyon programı ilk sırayı almıştır¹¹. Diyarbakır ilinde yapılan bu çalışmada ise bitkisel tedaviye yönelme kaynağının en fazla aktarlar olduğu saptanmıştır. Bitkisel ilaç tüketimi her ne kadar tavsiye üzerine başlansa da aynı zamanda kültürel bir alışkanlıktır. Bitkisel tedavi denince akla yüzyıllardır gelen ilk şey aktarlar olmuş; hatta bu iki terim eş anlamlı olarak ta kullanılmıştır. Diyarbakır ilinin halen aktif olan Tarihi Aktarlar ve Baharatçılar Çarşısı, Tarihi aktarlar caddesi ve bireysel aktar dükkanları bu ilin kültürel yapısında aktarların önemini ortaya koymaktadır. Diyarbakır da mutfak kültürü için baharatlar vazgeçilmezdir. Aktarlar aynı zamanda baharat temininin yapıldığı yerlerdir. Yine yaz aylarında aktarlardan temin edilen meyan kökünün işlenmesinden elde edilen şerbet bu ilde fazlaca tüketilmektedir. İnsanların aktarlarla olan bu ilişkisi düşünüldüğünde tavsiye kaynağının aktarlar olmasının bu kültürel davranışlardan kaynaklandığı söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Diyarbakır ili Merkez Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma hastanesinde anjiyo kararı alınmış 399 koroner arter hasta üzerinde, geleneksel besin öğelerinin kullanımının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma da geleneksel besin ögesi kullanma oranı yüksek bulunmuştur ve bu kullanım oranının kişilerin sosyo-demografik özelliklerine göre değişiklik göstermediği saptanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda

- Gerek koroner anjiyo öncesi gerekse medikal tedavi planı yapıldığında; geleneksel besin öğeleri kullanım durumu hemşireler tarafından muhakkak sorgulanmalı olası komplikasyonlar önlenmelidir.

References

1. Onat A, Uğur M, Tuncer M, Ayhan E, Kaya Z, Küçükdemir Z. [Türk Erişkinlerinde Kalp Sağlığı Ve Risk Faktörleri Taramasında Ölüm Yaşı: 56700 Kişi-Yıllık İzlemede Dönemsel Eğilim Ve Bölgesel Dağılımı]. *Türk Kardiyoloji Derneği Arş.* 2009; 37:155-60.
2. Atalay M, 'Preopratif Dönemde Bitkisel İlaç Kullanan Hastalara Genel Bakış' Tıpta Uzmanlık Tezi, Edirne, 2011; 3-5
3. Larkin M. Surgerypatients At Risk Forherb-Anaesthesiainteractions. *Lancet* 1999. P:354:
4. Lyons TR. [Herbal Medicines And Possible anesthesi aintractions]. *AANA J.* 2002; 70:47-51.
5. Grauer RP, Thomas RD, Tronsom MD, Heard GC, Diacon M. Preoperativeuse O.[Herbal Medicines And Vitamin Supplements]. *Anaesth Intensive Care.* 2004; 32: 173-7.
6. Tanrıku M. [Bitkisel Karşım Kullanan Ve Stent Trombozu Gelişen Üç Olgu: Bitkisel Karşımilar Dost Mu, Düşman Mı?]. *Türk Kardiyoldern Arş.* 2012; 40(3):265-268. Doi: 10.5543/Tkda.2012.84565
7. Yüksel İ, Orman V. [Clavispanax Kullanan Bir Hastada Gelişen Akut Yaygın Pulmoneremboli]. *TKD Arşivi.* 2013, 41(4): 351-353
8. Güneş H. [Bitkisel İlaç Tedavisi Alan Ve Akut Anterior Miyokart Enfarktüsüne Bağlı Kardiyojenik Şok Gelişen Olgu]. *Türk Kardiyol. Dern. Arş.* 2012;40(3):262-264. Doi: 10.5543/Tkda.2012.29559
9. Herdman A. [Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıp İle Hemşirelik]. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi.* 2007; 4 (2): 2-3
10. Yazıcıoğlu Y, Erdoğan S. *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Detay Yayıncılık. 2004. S.50.
11. İpek E, Güray Y. [Kardiyoloji Polikliniğine Başvuran Hastalarda Bitkisel Kökenli Alternatif Tedavilerin Ve Tamamlayıcı Besin Ürünlerinin Tüketim Prevalansı]. *Türk Kardiyoloji Dern.* 2013;41(3):218-224
12. Uzun M, Aykaç G. [Bitkisel Ürünlerin Yanlış Kullanımı Ve Zararları]. *Lokman Hekim Dergisi.* 2014;4(3):1-5
13. Güven Ş. [Hipertansiyonlu Bireylerde Tamamlayıcı Ve Alternatif Tedavi Kullanma Durumu]. *Balıkesir Sağlık Bil Derg.* 2013; 2(3): 160-166
14. Koçtürk M, Kalafatçılar A. [Türkiye'de Bitkisel İlaçlara Bakış]. *Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.* 2009; 46 (3): 209-214
15. Barnes PM, Bloom B, Nahin RL. *Complementary And Alternative Medicine Use Among Adults And Children: United States,2007.* *Natl Health Stat Report* 2008;12:1-12